

קונטרס

כלת עדנים

פיוט
יום יצאה כלת עדנים
לרבינו זרחיה הלוי
בעל המאור

ועליו פירוש קדמון מאת
רבינו נתן ב"ר יצחק

יוצא לאור לראשונה מכתב יד
על ידי מכון ברית ראשונים
בית שמש תשפ"א

- מהדורה חדשה ומתוקנת -

להערות/הארות ולמשלוח חומר

ולקבלת הקונטרס ללא עלות

052-7194284

p7194284@gmail.com

©

כל הזכויות שמורות

כולל זכות העתקה וציילום

אף באופן חלקי למכון

Yitzchok M. Weinberg
RABBI OF TOLNA

Rechov David Chazan 10
JERUSALEM ISRAEL

טל. 02-582-5543 Tel.

יצחק מנחם ויינברג
נבד אדמו"ר וצלה"ה
מטאלנא

רחוב דוד חזן 10
ק"ה"ק ירושלים תיבב"א

בעזהש"ת, יום ראשון ה' טבת תשפ"א

כבוד ידידי היקר כמהר"ר יהודה יחיא-ל פיירמאן שליט"א

שמחתי לראות את פרי ביכוריך היקרים שהם קצת בבחינת
"מקום שאין אנשים" והשתדלותך יחד עם כשרונותיך
הברוכים שניתנו לך מפי עליון יוצרים מערכת מופלאה
ומחדשים כבראשונה את אורו המופלא והמחודש של בעל
המאור

ע"כ הנני בזה בברכתי להמשך עשי'ה מבורך
להגדיל תורה ולהאדירה

המ"ה זצוק"ל
י.צ.פ.ג.ל.מ.ג.מ.ג.
א.מ.ל.מ.ג.

ימי חנוכה תשפ"א

← הקדמה →

אפתח את פי בהודאה לבורא כל עולמים, על כל הטוב שהשפיע ומשפיע עלי מנעורי עד היום הזה, ושזיכני להתעסק בקדשים בעריכת ספרי קודש, וכעת בבחינת מעלין בקודש להתעסק בכתבי רבותינו מאורי הגולה, אשר היו ספונים וטמונים בכתובים זה מאות בשנים, ולא שזפתם עין הדפוס, להגיהם ולשבץ מראי מקומות וכדומה, ולהדפיסם בכלי נאה, והיה כל מבקש ה' יוכל למשמש בהם ולמצוא טעם.

מגלגלין זכות ליום זכאי, הבורא יתברך זימן בידי, ביום בו אני חוגג לבני בכורי מרדכי מנשה נ"י את שמחת החלאק'ה ותחילת לימוד אותיות התורה הקדושות, בו ביום אני זוכה להוציא את החיבור הראשון, פירושו של רבי נתן בר יצחק לפיוט יום יצאה כלת עדנים לרבינו הרז"ה, המדבר כולו על חשיבות ומעלות התורה הקדושה. והשי"ת יזכני לזכות לטעום מצוף טעם התורה הקדושה, ללמוד וללמד לשמור ולעשות, ולראות רב נחת דקדושה הן מבני זה והן משאר ילדי וצאצאי אכ"ר.

ובהזדמנות זו אומר כמה מילים כאשר עם לבבי, דורינו דור ההדרה הוא, ספרים קדמוניים בכל מקצועות התורה, שעד עתה העלו אבק ועובש בגנזי הספריות הגדולות יוצאים לאור בזה אחר זה, חיבורים ייקרי הערך שענקי רוח ייחלו לראותם מצויים היום לכל דורש, פשוט בבחינת "תורה חדשה מאתי תצא".

ובגודל חשיבות הדפסת ספרי קדמונים, אין להכביר במילים, וידועים דברי רבותינו ז"ל (בכורות לא:): על הפסוק (תהלים סא ה) אגורה באוהלך עולמים, שכאשר לומדים את דברי תורתו של הצדיק הרי שהוא חי בשני עולמים.

ואצרף כאן מעט מתוך דברי קודשו של הרה"ק ר' אברהם יעקב הזקן מסאדיגורה זיע"א בעניין חשיבות הדפסת ספרי קדמונים (מודפס בראש ספר אביר יעקב): "פתח ואמר כמדומה לי שכל הערב ראש השנה אינו כדאי אילו חלילה על ידי יתעכב תקות המחבר ז"ל אפילו רגע אחד, איך לא יבינו כי זה הענין גדול יותר מענין תכריכין, כי תכריכין אינם רק לבוש הגוף, וזה נקרא נותן חיות בנפש כאמרם שפתותיו דובבות בקבר, ואם כן נקרא מזון הנפש על דרך ותורתך בתוך מעי, וזה בודקין לכסות ואין בודקין למזונות, רצה לומר למזון הנפש אין צריך שום בדיקה, ותיכף חל חובת המזון על כל איש ישראלי..."

ועתה בינו נא, אחרי שהצדיק עומד ומצפה רבות בשנים לבוא לזאת

המדריגה, ובבואו לזאת המדריגה נותנים אותו בין המהלכים ר"ל שאר הצדיקים העומדים בזו המדריגה, והנה חדושי תורתו טמונים וגנוזים הם ואין הוגה בהם, ומי יכול לעזרו, ושחק הרב הלא בשמים אין דפוס ואם כן אין ביד מי לעזרו, רק בעזר מעשה התחתונים זה בנפש וזה בגוף וזה במאודו, וא"כ מי שיש לו חלק בשלש אלה מי יכול להעריך גודל התענוג והקורת רוח שעושה בזה לנפש הצדיק, אשר על זה עומד ומצפה הוא רבות בשנים, האם לתכריכין יש שום השתוות לזה אפילו חלק דחלק ממנו" עכלה"ק, יעו"ש כל המאמר כולו.

והנה בימינו אנו אף שאכשר דרא ואפשר להדפיס ספרים יותר בנקל, עדיין ישנם ספרים וחיבורים קדומים רבים, לאלפים ולרבבות, שעודם בכתובים ואינם בדפוס, ומחכים ליד גואל ומושיע, לצאת ממרתפי הספריות אל היכלי התורה. ובפרט כהיום הזה שהרבה יותר בנקל להגיע אל כל חיבור קיים על ידי מאגרים משוכללים וכדומה. על כן יש להשתדל בכל עוז להוציא לאור עולם חיבורים רבים ככל האפשר, ואף אם לא תהא ההוצאה מושלמת, אציין את מה שכתב הרה"ק ר' שלמה מלוצק זיע"א בהקדמתו לספר ליקוטי אמרים, ששאל את המגיד הגדול ממעזריטש זיע"א על כתיבת דברי תורתו שיש שאינם מבינים וכותבים לפי הבנתם, וענהו "אף על פי כן איך שיהיה נכתב הכל טוב, למען היות למזכרת לעבודת הבורא".

על כן תצא מכאן הקריאה לכל מי שבידו לעזור בעניין חשוב זה,

להתגייס בכל יכולתו, להיות לעזר למלאכה רבה זו, להוציא לאור עוד ועוד חיבורים, הן על ידי המכונים הקיימים הן בפתיחת מכונים חדשים, בכל עזרה שהיא, ובזכות זה נרבה ונוסיף באורה, עד אשר נזכה למאמר הנביא "ומלאה הארץ דעה את ה' כמים לים מכסים" אכי"ר.

ואסיים בברכת תודה להוריי היקרים שהביאוני עד הלום, ומכים על קדקדי ואומרים לי גדל, לחמי וחמותי הנפלאים שתומכים בהכל, וכמובן לרעייתי המסורה על עזרתה העצומה לחיבור זה. ברכה מיוחדת לבעלי הכתב יד הספריה הבריטית אשר בלונדון על רשותם האדיבה לפרסום כתב היד, לספריה הלאומית ולמנהלי מיזם כתיב על הנגשתם את החומר לכל דורש, למר יצחק מייזליש מו"ל ספר "שירת המאור" על עריכת הפיוט בצורה מוגהת ומנוקדת, למכון שלמה אומן ולרבי יואל קטן על עזרתם בנושא זה. תודה מיוחדת לרבי חננאל עבאדי ולרבי צבי וינברגר על הערותיהם המחכימות. זכות רבותינו אשר חיבוריהם מתפרסמים כאן תגן בעדכם בכל אשר תפנו אכי"ר.

יהודה יחיאל פיירמן

➤ מבוא ➤

אחד התחומים המיוחדים, בו התעסקו רבותינו הראשונים, הוא תחום השירה והפיוט, ארזי הלבנון אדירי התורה, הבקיאים בכל מכמני התורה, הקדישו זמן מיוחד לתחום זה, בו ישבו לחרוז בצחות הלשון, על פי כל כללי הפייטנים, תפילות ושירות לקל חי. כאשר בכל משפט הם טמנו עומק לפנים מעומק, בחריזת מליצות מפסוקים ורמזים לדברי חז"ל. עד שרבותינו הראשונים פעמים רבות מדייקים מפיוט לצד כזה או אחר.

ואכן עם ישראל קיבלו את הפיוטים בחרדת קודש, והשתמשו בהם בכל עת מצוא, כאשר הסליחות, הקינות, ההושענות, היוצרות, והזמירות, כולם מבית היוצר זה. ומכיוון שלא כל מוחא סביל דא, וקשה להבין את עומק כוונת המשורר, ישבו רבותינו וכתבו חיבורים רבים בתחום פירוש הפיוטים.

רבינו זרחיה הלוי בעל המאור, חיבר כידוע שורה ארוכה של חיבורים, ביניהם ספר המאור, ספר הצבא, סלע המחלוקת, הלכות שחיטה, דברי ריבות ועוד, אך יחד עם זאת התעסק גם הוא בכתובת פיוטים וחרוזות, את ספריו פתח עם שירה פיוטית, ומלבד זאת חיבר פיוטים רבים למועדי השנה שחלק גדול מהם נמצא בידינו, פיוטים אלו נאספו על ידי י. מייזליש בספר "שירת המאור".

הפיוט שלפנינו "יום יצאה כלת עדנים" הוא פיוט המדבר על מעלות התורה,

אשר חובר לחג השבועות והיה נהוג לאומרו לאחר אמירת האזהרות (לרבי שלמה אבן גבירול), פיוט זה נהגו לאומרו בקהילות רבות, ביניהם בקטלוניה, בפרובנציה, ובצפון אפריקה.

פיוט זה התפרש גם על ידי הרשב"ץ, על פירושו זה כתב הרשב"ץ ברשימת ספריו שחיבר "ופירוש קצת פיוטים גדולים אשר יסדום רבנים וחכמים גדולים הוציאו מהמדרש", וברשימת הפיוטים שם מופיע הפיוט שלנו, בשנים האחרונות נדפס הפירוש הנ"ל על ידי מכון שלמה אומן, בתחילה בקובץ המעין (מח) ואח"כ בתוך שו"ת התשב"ץ החדש שבהוצאתם (חלק ה סימן כד). התשב"ץ בפירושו כותב על הפיוט זה "וכדאי הוא הפיוט הזה לתקנו ולפרשו בכל מה שאפשר".

הפירוש שאנו מוציאים לאור, מקורו בכתב יד של הספריה הבריטית, מספר 19787 ומספר מערכת בספריה הלאומית 990001219300205171, כתוב בכתובה מזרחית קשה לקריאה, ומתוארך על ידי הקטלוג של הספריה הבריטית למאה ה-15 (ק"ס - ר"ס), בכתב יד ישנם אוסף חיבורים לתפילות חג השבועות, הוא מתחיל בפירוש אנונימי לאזהרות רשב"ג, לאחר מכן הוא מביא את פירושו של רבי יצחק בן טודרוס לאזהרות הנ"ל, ולאחר מכן קטעים מהספר זוהר הרקיע של הרשב"ץ אף הוא פירוש לאזהרות הנ"ל, אחר כך מגיע קטע מהילקוט שמעוני למגילת רות, לאחר מכן הפירוש שלפנינו, ואח"כ פירוש רש"י אף הוא למגילת רות.

רבינו נתן ב"ר יצחק מחבר ספרינו לא מספק על עצמו שום פרט ביוגרפי, והוא אינו מצטט אף ראשון בחיבורו מלבד הרמב"ם וכמובן את המשורר, ולעת עתה

לא ידוע לי על אף אחד שמזכיר את חיבורו, כך שקשה לדעת מי הוא היה, ומכיון שידועים לנו כמה ראשונים בשם רבי נתן ב"ר יצחק, הרי שאין איך לדעת אם הוא אחד מהם, או שהוא אחר, מלבד השערות פורחות באויר.

רבינו בפירושו מגלה כל סתום בדברי הפיוט, הוא מביא מדברי חז"ל על כל צעד ושעל, ופעמים שאף עוצר לבארם, לפעמים מביא רבינו כמה פירושים בדברי המשורר, פעם אחת הוא מסיים "וברוך יודע האמיתי". במקום אחד מביא רבינו פירוש על פסוק שלא מובא בפיוט "והואיל ובא מקרא זה לידינו, אי אפשר שלא נחדש בו מעט, ואם הוא מעט מזער, לפי שהוא דבר צחות רציתי לכתבו".

אני בעבודתי הבאתי את דבריו מהכת"י כמעט ללא שינוי, פתחתי ראשי תיבות, חילקתי לקטעים, הוספתי מראי מקומות, הגהתי במקומות שלענ"ד היה צורך להגיה בסוגריים עגולות ומרובעות כנהוג, והוספתי הערות נחוצות, ואקוה שלא נפלה שגיאה חלילה, ובאם כן אבקש מאת הלומד שידון אותי לזכות.

השי"ת יעזרנו שנזכה אכן לקבל את התורה כראוי, להבין ולהשכיל לשמוע ללמוד וללמד לשמור לעשות ולקיים אכי"ר.

יום יצא אשה רעם על צדקה
על שם קדוש

עצמם. קהאש

[illegible]

הפיוט

יום יצאה כלת עדנים

יום יצאה כלת עדנים, לששים רבאות חתנים
בצבאות אראלי מעונים, ורכב אלפי שנאנים
מרקחת בשמים וזנים, וכל ביתה לבוש שנים
אמונה בחיק אומן כבנים, שמונה לעם שומר אמונים
היתה מקדם באמנה,

עדות ה' נאמנה.

זכה כשחר נשקפה, כעלמה לאיש לא נודעה
יעלת החן שנותיה, היו אלפים ארבעה
ומאות ארבע ועשרות, ארבע וכפל ארבעה
עדנה לה ועוד לא בלתה, כגפן בגן אל נטעה
שלישיה כמו אחלמה, בטור השלישי נקבעה
ביום שלישי בירח שלישי, לעם השלישי נסעה
ועל יד שלישי נתנה,

עדות ה' נאמנה.

רִאשִׁית דְּרָכֵי אֵל מֵאֵז, קִנּוּיַת קֶדֶם מִפְּעָלָיו
 גְּנוּזָה תִשָּׁע מֵאוֹת וְשִׁבְעִים, וְאַרְבַּעַה דּוֹר בְּצִלָּלָיו
 דּוֹר נָבֵל כְּעֵלָה נָבֵל, וְכָלָה כִּילִי וְכָל כָּלָיו
 עַד לֹא שָׁם אֶרֶץ וְחֻצוֹת, וְלֹא מֵתַח חוּג אֱהָלָיו
 הִיָּתָה שְׁעִשׂוּעִים יוֹם יוֹם, לוֹ וְתִתְצַב עָלָיו
 מִשְׁחָקַת לִפְנֵיו בְּכָל עֵת, כָּבֵת מֶלֶךְ רַב בְּהִיכָלָיו
 יָפָה וּבָרָה כָּלִבָּנָה,

עֲדוֹת ה' נֶאֱמָנָה.

חֲשׂוּקָה כְּתָמַר קוֹמָתָה, כְּאַשְׁכּוּלוֹת לָהּ שְׂדִים
 מִדָּה כְּמִדַּת הָעוֹלָם, שְׁלֶשֶׁת אֲלָפִים וּמֵאוֹת
 בָּאָה לְהִתְלוֹן בְּאוֹרֶךְ, חֲצִי אִמָּה וְאַמָּתִים
 בְּאַפְרִיּוֹן מַעְצֵי לְבָנוֹן, עָשׂוּ עֲמוּסֵי יִרְכִים
 וְיֹלְדָה מְדַבֵּר עַל לִבָּהּ, מִבֵּין פּוֹרְשֵׁי כְּנָפִים
 וְשָׁמַיִם לֹא יָכִילוּ, כְּבוֹדוֹ וְשְׁמִי שְׁמַיִם
 וְאִם שָׁכַן אֱהָל וְחָנָה,

עֲדוֹת ה' נֶאֱמָנָה.

יְהִי הַנְּחִילָה לָעַם חֲשׂוֹקוֹ, כִּי חִפֵּץ לְמַעַן צַדִּיקוֹ
תְּנוּבוֹת שְׂדֵי לְהַאֲכִילוֹ, וּדְבַשׁ סֹלַע לְהַנִּיקוֹ
וּבְרַחֲקוֹ מִמַּעְלֶיהָ, מִעַל גְּבוּלוֹ הִרְחִיקוֹ
עוֹד יִשְׁלַח פְּדוּת מַעֲבָדוֹת, וְטוֹבוֹ הַעֲנֵק יַעֲנִיקוֹ
לְהַלְבִּישׁוֹ בְּגָדֵי יִשְׁעַ, יִשְׁלַח לְהַסִּיר אֶת שַׁקּוֹ
וַיִּרְאֶה לְפָנָיו בְּמַעוֹן, קִדְּשׁוֹ וְלֹא יִגְרַע חֲקוֹ
שְׁלֹשׁ פְּעָמִים בַּשָּׁנָה,

עֵדוֹת ה' נֶאֱמָנָה.

פירוש יום יצאה

שעשה רבינו נתן בן רבינו יצחק זכרוננו לברכה

יום יצאה כלת עדנים. המשיך המשורר התורה לכלה, כאומרו כלת עדנים, על דרך שמצינו שקראה¹ הנביא כלה, שנאמר (שיר השירים ד יא) נופת תטופנה שפתותיך (אחותי) כלה, וגם החכמים לומדי תורה נמשלו לכלה, על שם התורה שלומדים ומלמדים, כמו שאמרו ז"ל במדרש שיר השירים (ד כג) רב הונא ורבי חלפתא בשם רבי לוי ובשם ריש לקיש, מפני מה נמשלו תלמידי חכמים ז"ל לכלה, לומר לך מה כלה זו מתקשטת בכ"ד תכשיטין, ואם חסר אחד מהן אינה כלה, כך תלמיד חכם שחסר אחד מכ"ד ספרים אינו תלמיד חכם. ואפשר שמן הטעם הזה נקראת התורה כלה, על שהתורה היא כוללת כ"ד ספרים הנאמרים בנבואה וברוח הקודש, והכלה גם כן מיוחדת לה כ"ד מיני תכשיטין.

או אפשר שמלת כלה רומזת על השלימות הכללי, שהיא מלשון כל בכל כלום, וזוהי התורה השלמה שלנו אשר לא יחסר כל בה, וכל החכמות נכללו בתורה, כמו שדרשו ז"ל (ילקוט שיר השירים תתקפב) מנין יבוא אליהו ויגלה חדרי לויתן, מנין יבוא יחזקאל ויגלה מעשה מרכבה, אלא הכל מן התורה למד, הדא הוא דכתיב (שיר השירים א ד) הביאני המלך חדרי.

1. בכתה"י השורה מופיעה בכפילות

וקרא המשורר לתורה כלת עדנים, אשר (בא) [בה] האדם מתענג ומתעדן ונהנה מזיו השכינה, ופניו מאירות כפני חמה, כדרך שמצינו במשה רבינו עליו השלום, שעמד מ' יום ומ' לילה לחם לא אכל ומים לא שתה מן התענוג והעדון, והיו פניו מאירות, כדכתיב (שמות לד כט) כי קרן אור פניו, ושאר ההמון אשר לא היה להם השלימות והתענוג כתיב בהם (שם פסוק ז') וייראו מגשת אליו, ולזה רמזו רז"ל (בבא בתרא עה.) פני משה כפני חמה. וכן מצינו בדברי רז"ל (קהלת רבה ח ד)² בפסוק (קהלת ח א) חכמת אדם תאיר פניו. רבי אבהו נחת לצפורי צהלון פניא, אמרון (אופלן) [אולפן] חדתי ילפת מיניה צהלן אפוהי, אמר ליה מה ילפת, אמר לון תוספתא עתיקתא דרבי יוחנן, קרו עליה חכמת אדם תאיר פניו. וכן אמרו ז"ל (שם אות ב) תפוח עקבו של אדם הראשון מכהה גלגל חמה. כל זה רמז על תכלית השלימות האמיתי, כדרך שאמרו ז"ל (סנהדרין לח:): אדם הראשון מן הארץ עד לרקיע היה, כלומר שהיה משיג השגת העולם התחתון בכלל כל מה שבכח שלימות האנושי להשיג, וזו היא האורה והעידון השלם, כמו שאמר הכתוב (תהלים לו ט) ונחל עדניך תשקים, ולכך קראה המשורר כלת עדנים.

ואמר אחר כך **לשישים רבואות חתנים**. המשיך ישראל המקבלים התורה שהיו שש מאות אלף רגלי, לחתנים היוצאים לקראת כלה, והנה כדרך שמביאה הכלה לחתן בגדים תכשיטין, כך הכניסה התורה לישראל ענינים אשר לא יערכם זהב וזכוכית, ותמורתם כלי

2. לפנינו הנוסח: רבי אבהו אזל לקיסרין, ואתא מן תמן ואפוי נהירין, חמוניה תלמידדייא סלקין ואמרין לרבי יוחנן הדין רבי אבהו אשכח סימא, אמר לון למה, אמרין ליה דאנפוי נהירין, אמר לון דילמא אורייתא חדתא שמע, סלקון לגביה אמרו ליה ומה אורייתא חדתא שמע מר, אמר לון תוספתא עתיקא, אמרון קרא עליו חכמת אדם וגו'

פז, ואוכלים הפירות בעולם הזה והקרן קיימת לעולם הבא. והחתנים גם כן שהם ישראל קבלו עליהם ועל זרעם להיות עושים תמיד לא ימוש ספר התורה מפיהם, ולפיכך המשיל התורה לכלת עדנים וכנסת ישראל לחתנים.

אבל כשהנביא מדבר בעניין הקדוש ברוך הוא עם ישראל, הוא ממשיל בהפך, וממשיל הקדוש ברוך הוא יתברך ויתעלה לחתן, וממשיל כנסת ישראל לכלה, כמו שאמרו ז"ל בעשרה מקומות כנסת ישראל כללה, אתי מלבנון כללה (שיר השירים ד ח), כדאיתה התם במדרש חזית (שיהש"ר ד כב), לפי שאינו כבוד לגבי מעלה חלילה וחס, וכשהציג ההכריח להמשילו ימשילוהו הכתוב ביותר נכבד, י"י איש מלחמה (שמות טו ג), כמו שמצינו שדיבר הרב הר"ם במז"ל (מורה נבוכים ח"א פמ"ו) שלא מצינו בכתוב שיחס לשם תנועת בעל חי שאינו מדבר. ולפיכך ממשילו הכתוב לחתן, וכנסת ישראל לכלה גם כן שהשם יתברך ויתעלה משפיע וממשיך מברכתו על נבראיו, ובפרט על ישראל, כדרך החתן על הכלה שהחתן הוא המשפיע והכלה מקבלת השפע.

אבל כמדבר על כנסת ישראל עם התורה, ממשיל כנסת ישראל לחתן לרוב מעלתם וכבודם, והתורה לכללה, כדרך שמצינו בהגדה (עבודה זרה ב). י"י מסיני בא וזרח משעיר למו (דברים לג ב), מאי בעי משעיר ומאי עביד בפארן, אלא מלמד שהחזיר הקדוש ברוך הוא על כל אומה ולשון ולא רצו לקבל התורה, עד שבא לישראל וקבלו אותה. וזהו כבוד גדול ומעלה של ישראל על שאר האומות. ועל דרך משל בדרך נוהג שבעולם שאבי הבת מחזר הנה והנה למצוא לבתו בן זוג

ומנוס לנפשה אשר יטיב לה, כן עשה יתברך ויתעלה, שחזר על כל אומה ולשון ולא רצו לקבלה ולישא אותה הבת הנכבדת, עד שבאו ישראל וקבלוה, לפי שהם היו בני זוגה הראויים לתת לה משישת ימי בראשית, ולפיכך המשיך המשורר התורה לכלת עדנים וכנסת ישראל לחתנים.

ואמר אחר כך בצבאות אראלי מעונים ורכב אלפי שנאנים. כדכתיב רכב אלהים רבותאים אלפי שנאן (תהלים סח יח). שבשעה שהקדוש ברוך הוא נתן תורתו לישראל, היו עמו כמה אלפים ורכבות ממלאכי השרת, כמו שמקובל בידינו מרז"ל הקדושים (סנהדרין לח:): דאין הקדוש ברוך הוא עושה דבר אלא אם כן נמלך בפמליא שלו, וכן הוא האמת. וכן מצינו בהגדה (שבת פח). דרש רבי סימלאי בשעה שהקדימו ישראל נעשה ונשמע באו רבוא של מלאכי השרת וקשר לכל אחד ואחד שני כתרים אחד כנגד נעשה ואחד כנגד נשמע.

או אפשר שרמז המשורר במאמר בצבאות אראלי מעונים, למה שאמרו ז"ל (שם) (שבעשה) [שבשעה] שעלה משה למרום, אמרו מלאכי השרת מה ילוד אשה בינינו, אמר לקבל תורה בא, אמרו לפניו רבון העולמים חמדה גנוזה לפניך תתקע"ד דורות ואתה נותנה לבשר ודם, מה אנוש כי תזכרנו תנה הודך על השמים (תהלים ח ב-ה), אמר לו הקדוש ברוך הוא למשה משה החזר להם תשובה, שנאמר (איוב כו ט) מאחז פני כסא פרשז עליו עננו, מלמד שפירש וכו', אמר לפניו תורה שאתה נותן לי כתיב אנכי יי' אלהיך אשר הוצאתיך מארץ מצרים (שמות כ ב), כלום למצרים ירדתם, לפרעה נשתעבדתם, תורה

מה לכם, שוב מה כתיב בה לא יהיה לך (שם פסוק ג), כלום בין ערלים אתם יושבין שעובדין עבודה זרה, שוב מה כתיב בה לא תשא (שם פסוק ז), כלום משא ומתן יש ביניכם שאתם צריכין שבועה, שוב מה כתיב בה זכור ושמור (שם פסוק ח, דברים ה יב), כלום מלאכה אתם עושים שאתם צריכין שביתה, שוב מה כתיב בה כבד את אביך ואת אמריך (שמות שם פסוק יב), כלום אב ואם יש לכם. שוב מה כתיב בה לא תרצה לא תגנוב לא תנאף (שם פסוק יג), כלום יצר הרע יש בכם תורה מה לכם, מיד חזרו והודו להקדוש ברוך הוא, שנאמר (תהלים ח י) "י אדונינו וגו'", ואלו אשר תנה הודך לא כתיב. וירדו כולם עם הקדוש ברוך הוא יתברך ויתעלה ונתן תורתו לישראל, ולזה רמז המשורר באמרו בצבאות אראלי מעונים ורכב אלפי שנאנים.

ואמר אחר כך מרוקחת בשמים זונים וכל ביתה לבוש שנים. מרוקחת בשמים, כמו שאמרו ז"ל (שבת פח:): מאי דכתיב (שיר השירים ה יג) לחיי כערוגת הבושם. כל דבור ודבור שיצא מפי הקדוש ברוך הוא נתמלא כל העולם בשמים, וכיון שמדבור ראשון נתמלא דבור שני להיכן הלך, הוציא הקדוש ברוך הוא רוח מאוצרותיו, והיה מעביר ראשון ראשון, שנאמר (שם) שפתותיו שושנים נוטפות מור עובר. וזהו מרוקחת בשמים זונים. ולקח המשורר לשון הכתוב האמור בדברי הימים (ב' טז יד) בשמים זונים מרוקחת. רצה לומר מיני בשמים מרוקחת, תרגום למינהו לזנוהי (בראשית א יב).

וכל ביתה לבוש שנים. כי כל בני ביתה לובשים שני, לפי שעוונותיהם

הם נמחלים וחטאיהם כשלא ילבינו, כדכתיב (ישעיה א יח) אם יהיו חטאיכם כשנים כשלא ילבינו. או אפשר שרמז באמרו וכל ביתה לבוש שנים, שהם חתומות באות הברית אשר דם הברית דומה לשנים, וכל רואיהם יכירום כי הם זרע ברך יי. או אפשר שרמז למשכן שהיה תכלת וארגמן ותולעת שני.

ואמר אחר כך אמונה בחיק אמון כבנים שמורה לעם שומר אמונים. כי התורה היתה אצלו יתברך אמונה, כדרך שכתוב (משלי ח 5) ואהיה אצלו אמון שעשועים יום יום, היה הקדוש ברוך הוא יתברך ויתעלה ממתין לאותו דור נכבד שהיתה התורה ראויה לינתן בו, והיתה התורה עומדת בחיקו של הקדוש ברוך הוא, כמו הבנים שגדלים בחיק אומניהם עד בא עתם, כך היתה התורה עומדת וממתנת לאותו עם שהוא שומר אמונים, שאמרו נעשה ונשמע, וזהו שמורה לעם שומר אמונים.

ואמר אחר כך הייתה מקדם באמנה עדות יי נאמנה. אחר שהזכיר המשורר עניין הכלה הזאת, ותאר יפה והודה וחליטה ועדי כתמה, והיכן היתה מתגדלת, באר והוסיף ביאור כי כל אלו התארים הנכבדים ואלו הטבעים שהטבעוה הם קנויות אליה בטבעה קודם יציאתה, כדרך שכתוב (ירמיה א ה) בטרם אצרך בבטן ידעתוך גו'. וזהו היתה מקדם באמנה עדות יי נאמנה. וזו הכלה עדות יי נאמנה, כמו שאמר הכתוב (תהלים יט ח) עדות ה' נאמנה מחכימת פתי. ועד עתה לא ידענו מי היתה זו הכלה, עד שגילה לנו בסוף ואמר עדות יי נאמנה.

זכה כשחר נשקפה. הוסיף המשורר לדבר בשבחי הכלה הזאת, ואמר כי התורה היא זכה, כשחר נשקפה, כמו השחר (נשקפה כמו השחר) הנשקף שיוצא האדם מאפילה לאורה, כן היא התורה מוציאה האדם מחשכה לאורה, ומוציאה אותו ממבוכותיו, ולכן נקרא זכה גם כן כמו שהעיד עליה הכתוב (שם פסוק ט) מצות י"י ברה מאירת עינים. או אפשר שרצה לומר המשורר, זכה כשחר נשקפה, כי התורה שהיא זכה, כשחר נשקפה, בתחילת השחר בבוקר נשקפה וירדה לישראל, כדכתיב (שמות יט טז) ויהי בהיות הבוקר ויהי קולות וברקים.

כעלמה לאיש לא נודעה. כדרך בחורה צנועה שאינה יוצא בשווקים וברחובות, ואינה רוצה ללכת בעוד ימים כדי שלא יראה בני אדם, כן עשתה התורה אשר בבוקר נשקפה וירדה לישראל, כמאמר הכתוב (מיכה ו ח) והצניע לכת עם אלהיך. או איפשר שרמז באמרו כעלמה לאיש לא נודעה, שתורתנו הקדושה לא נעתקה מאומה לאומה כדרך נמוסי הגוים שנמחקים ומדמין לעשות חקים ונימוסים, אלא תורתנו הקדושה מן השמים מפי הקדוש ברוך הוא, יל אחד אמרן אל אחד נתנן. וזהו כעלמה לאיש לא נודעה.

ואמר אחר כך **יעלת החן שנותיה היו אלפים ארבעה ומאות ארבע ועשרות ארבע וכפל ארבעה.** אמר כי זאת הכלה שהיא יעלת חן, היו שנותיה בעת נשואיה אלפים ארבעה, ד' אלפים ותמ"ח שנים, וכן הוא החשבון בכיוון, הא כיצד, ידוע הוא מאמר רז"ל (שיהש"ר ה י) שהתורה נבראת קודם העולם [אלפיים שנה], שנאמר (משלי ח ל) ואהיה אצלו אמון יום יום. ויומו של הקדוש ברוך הוא אלף שנים,

שנאמר (תהלים צ ד) כי אלף שנים בעיניך כיום אתמול וגו'.

ומברית העולם עד מתן תורה אלפים ותמ"ח שנים, הא כיצד, צא וחשוב שנות כל דור ודור שחי אדם קודם שנולד בנו, שאחרי כן אתה מונה לבן, ותמצא מאדם ועד נח אלף [ונ"ו] שנים. ונח חי קודם שנולד שם תק"ב שנים, שהרי כשנולד בנו ראשון היה בן ת"ק, דכתיב (בראשית ה לב) ויהי נח בן חמש מאות שנה וגו'. ויפת גדול מחם שנה, וחם גדול משם שנה, אם כן נח היה בן תק"ב כשנולד שם. ושם חיה קודם ארפכשד ק' שנה, חשוב אלף ונ"ו עד נח, ותק"ב דנח, וק' [דשם], ארפכשד קודם שהוליד שלח ל"ה, [הרי] תרצ"ג, ושלח עד שהוליד עבר ל' שנה, הרי תשכ"ג, ועבר עד שלא הוליד פלג ל"ד, הרי תשנ"ז, ופלג עד שלא הוליד רעז ל', הרי תשפ"ז, ורעז עד שלא הוליד שרוג ל"ב, הרי (תתמ"ו) [תתי"ט], ושרוג עד שלא הוליד נחור ל', הרי תתמ"ט], ונחור עד שלא הוליד תרח כ"ט, הרי תתע"ח, ותרח עד שלא [הוליד] אברהם ע', הרי תתקמ"ח, ומאברהם עד יצחק ק', הרי אלפים ומ"ח.

ומיצחק עד מתן תורה ת', כיצד ס' עד שלא נולד יעקב, ויעקוב ברדתו למצרים אמר ימי מגורי שלשים ומאת שנה (שם מז ח), הרי ק"ץ, ומשירד למצרים עד שיצאו מאתים ועשר כמנין רד"ו, הרי ב' אלפים ומ"ח, הרי ב' אלפים ותמ"ח, ואלפים קודם שנברא לעולם כמו שביארנו, הרי אלפים ארבעה ומאות ארבע ועשרות ארבע וכפל ארבע, שהיו שנות זו הכלה הנכבדת, יעלת החן בזמן נשואיה.

אמר אחר כך עדנה לה ועוד לא בלתה כגפן בגן אל נטעה. אמר המשורר דרך צחות השיר, אל תחשבי כי בעבור דיש לה כמה שנים שהיא זקינה, כי עדנה לה, צחצוח עדנה יש לה, ולחלוחית שבה קיים לעולם, כגפן אשר נטוע בגן אל, אשר לא יכזבו מימיו, כעץ שתול על פלגי מים אשר פריז יתן בעתו ועליהו לא (יפול) [יבול].

אמר אחר כך שלישיה כמו אחלמה בטור השלישי נקבעה. אמר כי התורה משולשה, תורה נביאים וכתובים, כמו אחלמה שהיא בטור השלישי של אבני החשן, ולקח לשון גדולה וכבוד, כמו ביום ההוא יהיה ישראל [שלישיה] (ישעיה יט כד). רצה לומר במעלה נכבדת וגדולה יתירה, וכן הוא התורה שלישיה, כמו אחלמה שהיא בטור השלישי, והאבן השלישית בטור עצמו, כדכתיב (שמות כח יט) והטור השלישי לשם שבו ואחלמה.

ואמר אחר כך ביום השלישי בירח שלישי לעם שלישי נסעה ועל יד שלישי נתנה. אחר שאמר המשורר שהתורה היא שלישיה כמו אחלמה, פירש במה היא משולשה, ביום השלישי לעם שלישי ועל יד שלישי, וזהו מאמר רז"ל (שבת פח). דרש ההוא גלילאה עליה דרב חסדא בריך דיהב אוריין תליתאי לעם תליתאי בירח תליתאי ביזמא תליתאי על יד תליתאי. אוריין תליתאי, תורה נביאים וכתובים, וזהו שאמר המשורר שלישיה כמו אחלמה, שהיא עצמה משולשת, לעם תליתאי, כהנים לוויים וישראל, ביום תליתאי, שלישי לפרישה דכתיב (שמות יט טז) ויהי ביום השלישי, בירח תליתאי, בחדש השלישי, על יד תליתאי, משה אהרן ומרים.

ראשית דרכי אל ומאז. אמר המשורר כי התורה בעת הבריאה ראשית דרכי אל, כמו שאמר באגדה (עיין ב"ר א א) שקודשא בריך הוא היה מסתכל בתורה וברא העולם, שנאמר (בראשית א א) בראשית ברא אלהים, ואין ראשית אלא תורה, וכן הוא אומר (משלי ח כב) "י קנני ראשית דרכו. ואמר (שם ג יט) "י בחכמה יסד ארץ.

וכוונת האגדה הזאת, כי התורה אצולה (ו)משפע הכבוד ברוך הוא ומחכמתו, והנה השם יתברך ברא העולם בחכמתו ובתבונתו, אשר מחכמתו ושלמותו הושפעה לנו התורה הקדושה, ובאותה חכמה ברא העולם ולא בעזר אחר ולא בסיוע נברא, כמו שדרשו ז"ל (ב"ר ג ח) רוקע הארץ מאתי (ישעיה מד כד), מי אתי, שלא היה שום נברא בעולם, כדי שלא יאמרו מיכאל מותח בצפון וגבריאל בדרום.

או אפשר שכוונו באמרם שהיה מסתכל בתורה, רצונם לומר שעיקר כוונת הבריאה היתה בשביל קיום התורה והשלמת רצונו יתברך, כי מה תכלית בכוונת היות העולם היסודות שלא בקיום התורה, וכן הוא אומר (ירמיה לג כה) אם לא בריתי יומם ולילה חוקות שמים וארץ לא שמתי. וכן דרשו ז"ל (שבת פח.) ארץ יראה ושקטה (תהלים עז ט), אם יראה למה שקטה, ואם שקטה למה יראה, אלא בתחילה יראה, אמרה שמא לא יקבלו ישראל התורה ויחזיר אותה לתוהו ובוהו, ולבסוף שקבלו התורה שקטה. ודרשו ז"ל (שבת שם) יום השישי (בראשית א לא), מלמד שהתנה הקדוש ברוך הוא עם מעשה בראשית עד יום ששה בסיון, שאם ישראל מקבלין התורה מוטב, ואם לאו אחזיר אתכם לתוהו ובוהו. ואמרו ז"ל (שבת שם) ויתייצבו בתחתית ההר (שמות

יט יז), מלמד שכפה עליהם הר כגיגית, ואמר להם אם אתם מקבלין התורה מוטב, ואם לאו שם תהיה קבורתכם. כלומר אצטרך להחזיר העולם לתוהו ובוהו, על כל פנים שם תהא קבורתכם.

קנוית קדם מפעליו. שהתורה היא אחד מן הדברים שנבראו קודם לעולם, שנאמר (משלי ח כב) "י קנ(י)ני ראשית דרכו קדם מפעליו מאז.

ואמר אחר כך גנוזה תשע מאות ושבעים וארבעה דור בצלליו. כמו שאמרו באגדה (שבת פח.) דרש³ רבי עקיבא, אמרו מלאכי השרת לפני הקדוש ברוך הוא, רבונו של עולמים, חמדה גנוזה לפניך תתקע"ד דורות אתה נותן לבשר ודם. כלומר כי התורה היתה ראויה להיות גנוזה אצל השם יתברך תתקע"ד דורות, ואינו רוצה לומר שתהיה⁴ גנוזה אצל השם, כי הזמן שעמדה התורה גנוזה קודם שנברא העולם היו אלפיים שנה, אבל אלו תתקע"ד דורות הייתה ראויה התורה להיות גנוזה ולהתאחר אצל השם, שכך אמר דוד ע"ה (תהלים קה ח) דבר צוה לאלף דור, לא הייתה התורה ראויה לינתן אלא לאלף דור, והשם נתנה (לי"ו) [לכ"ו] דורות, אם כן תתקע"ד מהר נתינתה, לפי שכל אותם דורות היו רשעים ועזי פנים, וקמצם וקמטם.

וזה שאמר אחר כך דור נבל כעלה נבל וכלה כלי וכל כליו. וכך אמרו ז"ל במסכת חגיגה (יד.) אשר קומטו בלא עת ונהר יוצק יסודם

4. לפנינו בגמרא בשם ר' יהושע בן לוי, ולא מצאתי במדרשים שלפנינו שיביאו זאת בשם ר"ע, ולכאורה צ"ל פרק רבי עקיבא, וכן הוא בתשב"ץ.

5. לכאורה צ"ל שהייתה

(איוב כב טז). אלו תתקע"ד דורות שקומטו לבראות לעולם [קודם] שנברא העולם, ולא נבראו, ועמד הקדוש ברוך הוא ושתלן בכל דור ודור, והן עזי פנים.

ואמר אחר כך עד לא שם ארץ וחוצות ולא מתח חוג אוהליו, היתה שעשועים יום יום לו ותתצב עליו, משחקת לפניו בכל עת כבת מלך רב בהיכליו, יפה וברה כלבנה. כל זה מבואר.

חשוקה כתמר קומתה. אמר המשורר, זאת החשוקה והנכבדת, והיא שקראה למעלה כלה ויעלת החן, היא דומה לתמר, כמו שנאמר (שיר השירים ז ח) זאת קומתך דמתה לתמר. ואמרו ז"ל (ראה סוכה מה:). כד הקמח ערך שבועות) צדיק כתמר יפרח (תהלים צב יג), למה נמשלו צדיקים לתמר, מה תמר זה (אינו) אין לו אלא לב אחד, אף ישראל אין להם אלא לב אחד, לאביהם שבשמים.

כאשכולות לה שדים. אלו הן אהרן ומשה, שהיו יונקין מפי הגבורה. או אפשר שרמזו לתורה שבכתב ולתורה שבעל פה. או רמז לאבות דכתיב (בראשית מט כה) ברכות שדים, שהאבות קימו התורה אף על פי שעדיין לא ניתנה.

מדה כמדות העולם שלושת אלפים ומאתים. וכן הוא ודאי. ורז"ל הביאו זה העניין במסכת עירובין (כא). מאי דכתיב (תהלים קיט צו) לכל תכלה ראיתי קץ רחבה מצותך מאוד. דבר זה אמרו דוד ולא פירשו, אמרו איוב ולא פירשו, דכתיב (איוב יא ט) ארוכה מארץ מידה

ורחבה מני ים, אמרו יחזקאל ולא פירשו, דכתיב (יחזקאל ב י) ויפרוש אותה לפני והיא כתובה פנים ואחור, עד שבא זכריה בן עדוא ופרשה (זכריה ה ב) ויאמר אלי מה אתה רואה ואומר מגילה עפה אני רואה ארכה עשרים באמה ורחבה עשר באמה. כד מפשטת לה הוּו עשרים בעשרים, וכדקלפת לה הוּו עשרים בארבעין.

וכך הוא הפירוש, כדמפשטת לה, שהרי היתה עפה, רצה לומר כפולה, הוּו עשרים על עשרים, כדקלפת לה, שנקלף מה שכתוב בצד השני, שהרי כתוב ביחזקאל והיא כתובה פנים ואחור, הוּו עשרים על ארבעים, ועשרים פעמים ארבעים הם ת"ת, אם כן זו המגילה היו בה ת"ת אמות מרובעות, וידוע הוא שכל אמה מרובעת יש בה ד' זרתות ב' אורך וב' ברוחב, אם כן ד' פעמים ת"ת הם ג' אלפים ומאתים זרתות, והעולם כולו אינו כי אם זרת אחת, שנאמר (ישעיה מ יב) ושמים בזרת תכן.

והואיל ובא מקרא זה לדינו, אי אפשר שלא נחדש בו מעט, ואם הוא מעט מזעיר, לפי שהוא דבר צחות רציתי לכתבו, והוא מה שאמר (שם) וכל בשליש עפר הארץ, רצה לומר בשליש הזרת שזכר, בתחילת הפסוק אמר כי השמים העליונים הסובבים והמקיפים מידתם זרת, ועפר הארץ, רצה לומר הד' יסודות שתוך הגלגל מידתם שלישי הזרת, שכך הוא השיעור שקוטר רחב העגולה הוא השליש, וכן אמרו ז"ל (עירובין יג.) כל שיש בהקיפו ג' טפחים יש ברחבו טפח.

והנה צריכין אנו לידע כוונת ההגדה שהבאנו למעלה, מה הייתה הכוונה שהתורה גדולה מן העולם ג' אלפים (ומדתים) [ומאתים], כי אין ליחס

שיעור התורה עם העולם, כי העולם שהוא מד' יסודות נופל בו השיעור והמדה, לפי הנראה כי לא הייתה הכוונה רק להרחיק ולהפליג השיעור ריחוק גדול, כדי להיות המשל, כי כמו שהריחוק גדול כן ההפרש גדול, שאין יחס בין הדבר הכלה והאבד, לדבר הקיים והנצחי לעדי עד.

או אפשר, כי הכוונה היא שמי שרוצה לשער בנפשו תענוג העולם הבא כנגד תענוגי העולם הזה, הוא שגדול תענוג עולם הבא ג' אלפים ומאתים פעמים, ואם אינו דמיון על דרך האמת, ואין לשער ולדמות כלל. ומה שהביאני לזה הפירוש, הוא מה שמצאתי לר"ם במז"ל (פירוש המשניות עוקצין פ"ג מ"ב) שפירש במה שאמרו ז"ל (שם במשנה, סנהדרין ק.) עתיד הקדוש ברוך הוא להנחיל לכל צדיק וצדיק שלוש מאות ועשר עולמות, שנאמר (משלי ח כא) להנחיל אוהבי יש, בגימטריא הכי הו. ופירש הרב ז"ל שאם יקוצו תענוגי שלוש מאות ועשר עולמות, כנגדן ינחיל לצדיק לעתיד לבוא, והביאו רז"ל המקרא הזה לאסמכתא בעלמא, ואם אינו דמיון על דרך האמת.

או אפשר שהכוונה באגדה הזו, שאם בא אדם לכתוב התורה והחכמות הנכללות בתורה, יצטרך שלשת אלפים ומאתים פעמים כשיעור העולם קלפים ודיו וקולמוסין, כמו שאמרו ז"ל במדרש חזית (שיר השירים רבה א כ) רבי אלעזר⁵ אומר אם היו כל הימים דיו וכל האגמים קלמוסים ושמים וארץ יריעות, לא יוכלו לכתוב תורה שלמדתי ולמדתי, ועם כל זה לא חסרתיה אלא כנוטל טיפה מים הגדול. וזו אפשר שהיא הכוונה בזו האגדה, וברוך יודע האמיתי.

5. לפנינו רבי אליעזר

ואמר אחר כך באפריון מעצי הלבנון עשו עמוסי ירכים. רצה לומר אף על פי שהיא גדולה כל כך, תוך אפריון קטן היתה נכנסת ונכללת, ואותו אפריון עשו עמוסי ירכים, והם בצלאל ואתו אהליאב בן אחיסמך, כדרך שאמרו ז"ל ועמוסי ירכי נחשון, כדאיתא בסנהדרין (יב.).

באה להתלונן בארך חצי אמה ואמתים. אף על פי שהיא מדתה שלוש אמות ומאתים, כסותה אינה כי אם חצי אמה ואמתים⁷, וזהו הארון שהיה אמתים וחצי ארכו (שמות כה י).

ויולדה מדבר על לבה מבין פורשי כנפים. רצה לומר, שהשם משפיע מה שהוא חקוק על לב התורה הכתוב בה, וכוונתה המכוון בה, ומודיעו לנביאים מבין פורשי כנפים, והם הכרובים שרומזים על עיקר הנבואה.

ושמים לא יכלו כבודו ושמי שמים, ואם שיכן אהל וחנה. כלומר אף על פי דהשם יתברך שכן תוך אהל המקדש, וחנה כבודו שם, ודיבר לנביאים מבין שני הכרובים, עם כל זה שמים ושמי השמים לא יכלכלוך אף כי הבית הזה אשר בניתי (דברי הימים ב' ו יח). ואם שכן אוהל וחנה, שכן עבר פעל הדגוש, כדכתיב (תהלים עח ס) אהל שיכן באדם, ולקח המשורר לשון הכתוב.

יה הנחילה לעם (עשקו) [חשוקו], כי חפץ למען צדקו. כאמרם ז"ל (מכות כג:) רצה המקום לזכות את ישראל לפיכך הרבה להם תורה ומצוות, שנאמר (ישעיה מב כא) י"י חפץ למען צדקו יגדל תורה ויאדיר.

7. בכת"י מוגה (לכאורה בטעות) ומאתים

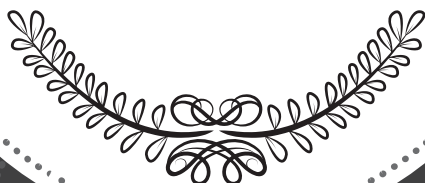
תְּנוּבַת שְׂדֵי לְהֹאכִילֹו וּדְבַשׁ סֹלֶעַ לְהִנִּיקֹו, וּבִרְחֻקֹו מִעֲלִיָּה מִעַל
גְּבוּלֹו הִרְחִיקֹו, עוֹד יִשְׁלַח פְּדוּת מַעֲבָדוֹת וּבִטּוּבוֹ הֶעֱנֵק יַעֲנִיקֹו,
לְהִלְבִּישׁוֹ בְּגָדֵי יֵשַׁע יִשְׁלַח לְהַסִּיר אֶת שָׁקוֹ, וִירָאָה לְפָנָיו בְּמַעֲוֹן
צִדְקוֹ, וְלֹא יִגְרַע אֶת חֻקֹּו, שְׁלֹשׁ פַּעֲמִים בַּשָּׁנָה. כֹּל זֶה מִבּוֹאֵר וְהֵם
הַבְּטָחוֹת הָעֲתִידוֹת לָנוּ יִגִּיעוּנוּ וְיִשְׁמַח לִיבִינוּ אִמֵּן.

חיבור זה מוקדש
לעילוי נשמת

זקני אבי אבא
ר' אליעזר ברוך פירמן

ב"ר שמחה ז"ל
נלב"ע י' בניסן תשע"א
ת.נ.צ.ב.ה.

חיבור זה מוקדש
לעילוי נשמת

חותני זקני
ר' מרדכי מנשה זריל
ב"ר אליעזר ליפא ז"ל
נלב"ע כ"ו בסיון תשע"ה
ת.נ.צ.ב.ה.

